

S. Z.

Zebranie Pracowni Teorii i Organizacji Nauki oraz Pracowni Badań nad Społeczną Funkcją Nauki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/2, 382-383

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZEBRANIE PRACOWNI TEORII I ORGANIZACJI NAUKI
ORAZ PRACOWNI BADAŃ NAD SPOŁECZNĄ FUNKCJĄ NAUKI

W dniu 26 stycznia 1972 r. odbyło się wspólne zebranie Pracowni Teorii i Organizacji Nauki oraz Pracowni Badań nad Społeczną Funkcją Nauki Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Mgr Stefan Zamecki wygłosił na nim referat *O poglądach Jana Łukasiewicza na naukę*. Referat przedstawiał fragment wyników badań prelegenta nad koncepcją nauki w szkole lwowsko-warszawskiej.

Rozważania nad nauką w polskiej myśli filozoficznej pierwszej połowy XX w. wiążą się z pracami uczonych drugiej połowy ubiegłego wieku, a zwłaszcza z doświadczeniem pozytywizmu i neokantyzmu polskiego z jednej strony i nurtu maksymalistycznego z drugiej. W dziele budowania zrębów polskiego naukoznawstwa szczególnie rolę odegrał Adam Mahrburg. Niektóre poruszane przez niego problemy podjęli filozofowie szkoły lwowsko-warszawskiej, a wśród nich J. Łukasiewicz i T. Kotarbiński.

W pierwszej części referatu omówiona została biografia uczzonego. W drugiej, poświęconej jego rozważaniom nad nauką, wyodrębnione zostały dwie grupy problemów: jedna — dotycząca pojmowania terminu „nauka”, druga — celów nauki.

W toku referowania poglądów Łukasiewicza, prelegent wyraził przekonanie, że o ciągłości badań nad nauką w polskiej myśli filozoficznej decyduje czynnościowe i wytworowe rozumienie terminu „nauka”. To ostatnie szczególnie zainteresowało Łukasiewicza, który zmierzał do wytworzenia przedmiotu abstrakcyjnego zwanego „nauką”. W realizacji tego zamierzenia Łukasiewicz posługiwał się głównie metodą indukcyjną. Przedmiotami, na których dokonywał operacji indukcyjnego rozumowania, były zastane przez niego poglądy na temat nauki. Operacje te prowadzone były z uwzględnieniem trzech aspektów, jakie pojawiają się podczas analizy zdań oznajmujących zaliczanych do nauki: syntaktycznego, semantycznego i pragmatycznego. Najbardziej rozbudowane są u Łukasiewicza analizy semantyczna i pragmatyczna. Wątek pragmatyczny obejmuje kwestię prawdziwości zdań zaliczanych do nauki oraz kwestię charakteru przedmiotów, które te zdania opisują. Wątek dotyczy metod zdobywania zadań zaliczanych do nauki, w tym kwestię typów rozumowań, ze szczególnym uwzględnieniem twórczej roli podmiotów uprawiających działalność badawczą, a nadto problemu celów nauki.

Zdaniem prelegenta, Łukasiewicz może być uznany jako jeden z pionierów badań semiotycznych nad zdaniami zaliczanymi zwykle do nauki. Mgr Zamecki sprzeciwił się też zaliczaniu Łukasiewicza do neopozytywistów, akcentując próby tego uczzonego uprawiania esencjalistycznej metafizyki w stylu nawiązującym do myślicieli scholastycznych oraz jego krytykę poglądów neopozytywistów, którzy usiłowali sprowadzać problemy rzeczowe do zagadnień języka. Krytykę tę Łukasiewicz przeprowadził w końcowym okresie dwudziestolecia międzywojennego.

W referacie zaakcentowany został empiryzm Łukasiewicza w zakresie badań semiotycznych nad nauką. Owe empiryczne podejście zbliża — według opinii prelegenta — w pewnej mierze Łukasiewicza do Floriana Znanieckiego.

W części końcowej referatu dotyczącej celów nauki, prelegent skorzystał z wygłoszenia własnych opinii na temat celów nauki (tak przy wytworowym jak i czynnościowym rozumieniu terminu nauka), stwierdzając nieokreśloność pytań: „Jakie są cele nauki?”, „Co to jest nauka?”, „Co to jest filozofia” etc.

W dyskusji nad referatem zabierali głos: prof. E. Geblewicz, doc. Z. Kowalewski oraz dr J. Skarbek. Prof. Geblewicz uzupełnił informacje dotyczące biografii Łukasiewicza oraz omówił niektóre aspekty stosunku uczzonego do pozytywizmu, zwłaszcza zaś jego postulat uczynienia z filozofii nauki. Doc. Z. Kowalewski, poruszając problem celów nauki w ujęciu Łukasiewicza, zwrócił uwagę na nieokreśloność pytania o cel nauki. Jednocześnie stwierdził, że w przeprowadzonych

przez Łukasiewicza analizach nauki, i to zarówno w sensie czynnościowym jak i wytworowym, brak jest historycznego punktu widzenia, co stawia pod znakiem zapytania płodność jego rozważań. Doc. Kowalewski proponował też odróżnić, na gruncie czynnościowego rozumienia terminu nauka, badanie naukowe od uczenia się. Dr J. Skarbek omówił niektóre aspekty stosunku Łukasiewicza do pozytywizmu. Stwierdził, że fakt, iż uczone ten zmierzał do uczynienia z filozofii nauki, nie świadczy o jego pozytywizmie. Dr Skarbek zgodził się z zawartym w referacie stwierdzeniem, że podejście Łukasiewicza do badań semiotycznych nad nauką było empiryczne, dotyczyło bowiem zastanych poglądów na naukę.

Na zakończenie zebrania mgr Zamecki ustosunkował się do wystąpień dysku-tantów. Stwierdził on m.in., że empiryczny punkt wyjścia Łukasiewicza w bada-niach nad nauką nie jest jedynym możliwym empirycznym punktem wyjścia. Ten, który zastosował Łukasiewicz, jest istotnie ahistoryczny i prowadzi do kłopotliwych konsekwencji. O wiele dalej w uprawianiu empirycznego naukoznawstwa posunął się Znanięcki, prowadząc badania nad prawidłowościami rozwoju nauki, wyodrębnianej z punktu widzenia tzw. współczynnika humanistycznego. Uwzględ-nianie tego współczynnika uznał prelegent za jedyny płodny punkt widzenia w szeroko pojmowanych badaniach naukoznawczych.

S. Z.

ZEBRANIE ZESPOŁU BADAŃ NAD ZAGADNIENIAMI REWOLUCJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

Na zebraniu Zespołu, w dniu 29 października 1971 r., doc. Tadeusz Kasprzak (Instytut Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego) przedstawił referat *Sterowania postępowaniem technicznym w gospodarce centralnie kierowanej*.

Autor postawił tezę, że potencjalne możliwości sterowania wzrostem gospodar-czym w gospodarce socjalistycznej, zostały — jak dotychczas — wykorzystane w zakresie alokacji siły roboczej i środków produkcji i z braku podstaw teore-tycznych nie kieruje się dotąd czynnikami intensyfikującymi wzrost, a więc przede wszystkim postępowaniem technicznym. Prowadzona w krajach socjalistycznych dysku-sja na temat intensyfikacji postępu technicznego dotyczy raczej opracowywania metod sprawozdawczości z efektów tego postępu (metoda reszty, metoda rachun-kowa Komisji Planowania w Polsce, metoda funkcyjna, metoda wyodrębnienia czynników kształtujących postępowanie techniczne — Denilsona).

Referent wskazał, że posługując się odpowiednio dobranymi narzędziami ana-lizy ekonomicznej można sformułować zasadnicze cele, środki i kryteria sterowa-nia postępowaniem technicznym w skali makro-ekonomicznej. Przez postępowanie techniczne rozumiał on wszelkie ekonomicznie uzasadnione zmiany techniczne i organizacyjne, wprowadzone do produkcji i mające na celu oszczędność nakładów pracy społecznej lub rozszerzenie zakresu zaspokojenia potrzeb społecznych. Zakres pojęcia „po-stęp techniczny” zawiera również doskonalenie metod wytwarzania, tj. postępowanie technologiczne obejmujące zmiany: w procesie pracy (tj. dotyczące zdolności pro-dukcyjnych samej siły roboczej); w wykorzystaniu materiałów (przedmiotów pra-cy); w eksploatacji środków trwałych.

Immanentną cechą postępu technicznego jest substytucja, zarówno w odnie-sieniu do nakładów jak i efektów. Ogólną koncepcję substytucji należy konsek-wentnie stosować w zakresie: a) substytucji technik wytwarzania, tj. różnych kombinacji pracy i kapitału reprezentowanych przez punkty na krzywej jednako-wego produktu (izokwancie); b) substytucji technologii, tj. metod intensyfikują-cych wydajność siły roboczej, bądź środków trwałych czy też przedmiotów pracy;